

KAI KURIE ATSTOVO ATSAKOMYBĖS CIVILINIAME PROCESSE TAIKYMO TEORINIAI ASPEKTAI

Doktorantė Inga Žalėnienė

Lietuvos teisės universiteto Teisės fakulteto Civilinio proceso katedra
Ateities 20, 2057 Vilnius.
Telefonas 271 45 93
Elektroninis paštas izaleniene@yahoo.com

Pateikta 2004 m. sausio 17 d.

Parengta spausdinti 2004 m. gegužės 28 d.

Pagrindinės sąvokos: civilinis procesas, civilinė atsakomybė, atstovavimas, atstovas, advokatas.

Santrauka

Atstovavimas civiliniame procese – tai specifinė veikla, reikalaujanti atitinkamos kvalifikacijos, atidumo, rūpestingumo, oratorinių sugebėjimų. Atstovas padeda ne tik šalims tinkamai ginti savo interesus, bet ir teismui priimti teisingą ir pagrįstą sprendimą byloje.

Pagal naująjį Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksą (toliau – CPK) teisė atstovauti teisme pagal pavedimą paliekama numatant nedideles išimtis tik advokatams ir advokatų padėjėjams. Šiuo pasirinkimu įstatymo leidėjas dar kartą patvirtino, kad atstovavimas teisme yra svarbi visuomenei ir valstybei veikla, kurią vykdantys asmenys klientams turi garantuoti kokybiškas paslaugas, o klaidos ar nepakankamo atidumo atveju – teisingą žalos atlyginimą.

Straipsnyje autorė analizuoja civilinės atsakomybės taikymo sąlygas, atkreipia dėmesį į privalomojo civilinės atsakomybės draudimo problemas, įvardija svarbiausias bylų dėl žalos atlyginimo nebuvimo teismų praktikoje priežastis ir kai kuriuos kitus su atsakomybės advokatams ir advokatų padėjėjams taikymu susijusius aspektus.

Atstovo ir atstovaujamojo teisiniai santykiai pagal savo pobūdį yra fiduciariniai (pasitikėjimo), todėl atstovas privalo patikimai, atidžiai, rūpestingai, sąžiningai ir nuosekliai atstovauti atstovaujamojo interesams ir ginti jo teises. Tai yra ne tik teisinė, bet ir profesinė moralinė jo pareiga.

CPK 56 straipsnis sutrumpino asmenų, galinčių būti atstovais pagal pavedimą, sąrašą, palikdamas atstovavimo teismuose teisę, numatydamas nedideles išimtis (vienas iš bendrininkų kitų bendrininkų pavedimu, asmenys, turintys aukštąjį teisinį išsilavinimą, kai jie atstovauja savo artimiesiems giminaičiams arba sutuoktiniui, ir profesinės sąjungos, jeigu jos atstovauja profesinės sąjungos nariams bylose, kylančiose iš darbo teisinių santykių), tik advokatams ir advokatų padėjėjams [1]. Kaip nurodo V. Nekrošius, minėtas išlygas lemia ypatingi atstovo ir atstovaujamojo pasitikėjimo santykiai, grindžiami arba bendra teise (pareiga), arba giminyste, arba santuoka, arba aktyvesniu silpnesnės proceso šalies (darbuotojo) inte-

resų gynimo poreikiu. Įstatymų leidėjas daro prielaidą, kad tarp šių asmenų iš esmės negali kilti nei civilinės, nei drausminės atsakomybės problemų [11, p. 289]. Su šia mintimi galima sutikti tik iš dalies. Drausminės atsakomybės taikymas visais nurodytais išlygose atvejais negalimas, tačiau civilinės atsakomybės klausimas gali iškilti ir tarp giminytės ar santuokos ryšiu susijusių asmenų, ir tarp bendrininkų. Keletas bendrininkų, pavedę savo interesams teisme atstovauti vienam iš savo narių, tikisi, kad šis bus maksimaliai atsargus ir atidus, rūpindamasis savo, o kartu ir visų kitų interesų patenkinimu. Tokiam atstovui padarius esminių klaidų, dėl kurių visiems bendrininkams padaroma žala (nuostoliai), gali būti taikoma civilinė atsakomybė.

Šiame straipsnyje bus apsiribota tik advokatų ir advokatų padėjėjų kaip profesionalų teisinių paslaugų teikimo srityje civilinės atsakomybės taikymo kai kurių aspektų analize.

Advokatų civilinės atsakomybės problemos Lietuvos teismų praktikoje dar nėra spręstos. Civilinės teisės doktrinoje šie klausimai dažniausiai nagrinėjami kartu su kitų profesine veikla užsiimančių asmenų – notarų, gydytojų, auditorių ir kt. atsakomybe. Skirtingai nei advokatų, notarų civilinė atsakomybė jau ne kartą buvo Lietuvos teismų nagrinėjimo objektu. Teismų praktika dėl notarų civilinės atsakomybės ilgą laiką (iki pat 1999 m.) taip pat buvo skurdi.

Advokato ir advokato padėjėjo padėtis civiliniame procese ypatinga. Savo intelektine veikla, profesinėmis savybėmis jie ne tik teikia teisinę pagalbą klientams, atstovauja teisme jų interesams, bet ir padeda teismui priimti teisėtą ir pagrįstą sprendimą byloje. Reikia teisėtai ginti, gerbti ir garantuoti ne tik kliento teises, bet ir veikti teisingumo labui [14, p. 2].

Profesine atsakomybe yra vadinama konkrečios profesijos asmenų atsakomybė už netinkamą savo profesinių pareigų vykdymą [12, p. 279]. Profesine veikla besiverčiantiems asmenims yra keliami didesni atidumo ir rūpestingumo reikalavimai nei kitiems visuomenės nariams.

Kyla klausimas, ar advokatų ir advokatų padėjėjų veikla gali būti priskirta profesinės veiklos kategorijai, jei taip, kokie kriterijai leidžia priskirti?

Jau pats advokato arba advokato padėjėjo statusas visuomenės akyse suponuoja vaizdinį, kad šie asmenys turi specialių žinių ir praktinių įgūdžių, jais valstybė pasitikėjo suteikdama teisę teikti teisinę paslaugas asmenims. 1998 m. Teisinės sistemos reformos metmenų redakcijoje nurodyta, kad teisinės pagalbos kokybei ir efektyvumui teisme užtikrinti sudaromos sąlygos bei skatinama įgyvendinti nuostata, kad fiziniams asmenims teismuose atstovautų advokatai. Toks įstatymo leidėjo pasitikėjimas grindžiamas atitinkamais kriterijais.

Advokatams (kaip ir kitiems profesine veikla besiverčiantiems asmenims) yra privaloma turėti atitinkamą kvalifikaciją. Tam, kad asmuo galėtų būti pripažintas advokatu, visų pirma jis turi turėti teisės magistro arba vienpakopį teisinį universitetinį išsilavinimą (senajame Advokatūros įstatyme galimybė tapti advokatais buvo suteikta ir asmenims, turintiems teisės bakalauro išsilavinimą). Jei būsimasis advokatas neturi dvejų metų teisinio darbo stažo, jam būtina atlikti dvejų metų advokato padėjėjo praktiką (senajame Advokatūros įstatyme buvo numatyta vienu metų advokato padėjėjo praktika). Advokatais taip pat pripažinti asmenys, turintys penkerių metų teisinio darbo stažą [3]. Advokatūros įstatyme nurodyta, kad padėjėjas klientų interesams gali atstovauti tik pirmosios instancijos teismuose ir ne anksčiau kaip vienerius metus padirbėjęs advokato padėjėju (senajame Advokatūros įstatyme tokių apribojimų nebuvo) [3]. Šie didesni reikalavimai susiję su siekimu, kad būsimi advokatai turėtų geresnę kvalifikaciją, daugiau ne tik teorinių, bet ir praktinių žinių, kad jų teikiamos paslaugos ateityje taptų kokybiškesnės, būtų mažesnė profesinių klaidų tikimybė. Be atitinkamo išsilavinimo ir praktikos, kaip vieną iš pripažinimo advokatu sąlygų įstatymas numato ir kvalifikacinio egzamino išlaikymą. Jo metu patikrinamos būsimo advokato žinios, įgytos studijų ir advokato padėjėjo praktikos metu. Kaip viena iš advokatu tapusio asmens pareigų numatyta pareiga nuolat kelti savo kvalifikaciją. Minėti reikalavimai parodo, kad ad-

vokato profesinės veiklos pobūdis reikalauja specialaus profesinio pasirengimo (tiek teori- nių, tiek praktinių dalykų išmanymo).

Advokatams ir advokatų padėjėjams, atstovaujantiems klientų interesams, būtina lai- kytis ne tik įstatymų, bendrųjų moralės reikalavimų, bet ir atitinkamų profesinio elgesio rei- kalavimų, suformuluotų Advokatų profesinės etikos kodekse. Tai taip pat laikytina viena iš profesinės veiklos ypatybių.

Sudėtingėjant ekonominiams santykiams, didžiąją dalį jų suregulius teisės normo- mis, daugeliui visuomenės narių, neturintiems teisinio išsilavinimo, sunku susigaudyti dau- gybės teisės aktų nuostatų labirintuose, tinkamai realizuoti savo teises patiems, be profesio- nalaus teisininko pagalbos. Todėl profesionalios teisinės paslaugos visuomenei yra būtinos.

Kitas kriterijus, kuriuo vadovaujantis galima advokatus priskirti prie profesine veikla besiverčiančių asmenų, yra reikalavimas prieš pradėdant vykdyti profesinę veiklą apsidrausti civilinę atsakomybę. Advokatūros įstatyme nurodyta, kad minimali draudimo suma yra 100 000 litų vienam draudimui įvykiui [3]. Senajame Advokatūros įstatyme buvo numatyta mažesnė – 50 000 litų suma. Šis pakeitimas atsirado atsižvelgiant į tai, kad nemaža dalis ad- vokatų dirba su užsienio kompanijomis ir jų sudaromų sandorių sumos dažnai gerokai viršijo senajame įstatyme numatytą minimalią draudimo sumą.

Minėti kriterijai leidžia teigti, kad advokato vykdoma veikla yra tikrai ypatinga, palyginti su kitomis veiklos rūšimis, jai yra taikomi griežti reikalavimai, todėl advokatai yra priskiriami prie profesine veikla besiverčiančių asmenų, kurių profesinė atsakomybė yra specifinė.

Civilinės atsakomybės taikymas

Asmenims, besiverčiantiems profesine veikla, taip pat ir advokatams, už netinkamą profesinių pareigų atlikimą, sukėlusį asmenims žalą (nuostolius), jų reikalavimu yra taikoma civilinė atsakomybė.

Advokatas, atstovaudamas kliento interesams teisme, turi įvairaus pobūdžio pareigų, dėl kurių neįvykdymo ar netinkamo įvykdymo klientas gali patirti žalą. Pavyzdžiui, advokatui ne kvalifikuotai surašius ieškinį ir netinkamai suformulavus ieškovo reikalavimus, ieškinys gali būti atmestas, o klientas prarasti teisę kreiptis į teismą antrą kartą dėl to paties dalyko ir tuo pačiu pagrindu arba advokatui be svarbių priežasčių nepateikus įrodymų parengiamojoje stadijoje, vėliau teismas gali atsisakyti juos priimti, o bylą išspręsti pagal esamus įrodymus, arba advokatui praleidus apeliacinio apskundimo terminą be svarbių priežasčių, kliento ne- tenkinantis sprendimas nebegali būti peržiūrėtas nei apeliacine, nei kasacine tvarka. Šie ir kiti panašūs advokato arba advokato padėjėjo veiksmai yra pagrindas klientui pareikšti ieš- kinį dėl žalos atlyginimo. Tačiau autorei, nagrinėjančiai atstovavimo civiliniame procese pro- blemas, neteko aptikti tokio pobūdžio bylų. Neneigiant Lietuvos advokatų kvalifikacijos, žala klientams neretai būna padaroma, todėl reikia ieškoti kitų priežasčių, kodėl nekeliamos tokio pobūdžio bylos.

- Asmuo, kuris sprenddamas savo pagrindinę problemą samdosi advokatą, patiria nemažai išlaidų: žyminis mokestis, apmokėjimas už teisinę pagalbą, mokesčiai ant- stoliams ir kita. Susidūręs su advokato nekompetentingumu žmogus dažniausiai nutraukia atstovavimo sutartį ir samdosi kitą advokatą, kuris pabaigtų savo kolegos darbą, ir net nesusimąsto apie tai, kad inicijuoti dar vieną bylą dėl žalos atlyginimo iš blogai savo pareigas atlikusio advokato.
- Lietuvoje yra palyginti nedaug advokatų ir dažniausiai jie vienas kitą pažįsta. Todėl klientas, svarstydamas, ar verta inicijuoti bylą, dažnai pagalvoja apie advokatų tarpu- savio solidarumą, t. y. koks advokatas ims bylos prieš kitą advokatą, o jei ir ims, bus rimtas pagrindas abejoti jo nešališkumu.
- Priežastis gali būti ir tai, kad klientai dažnai pasitenkina tuo, kad pagal jų skundą Lietuvos advokatų tarybai advokatui buvo pritaikyta drausminė atsakomybė.

- Tai kad kilus rimtesniam konfliktui tarp advokato ir kliento advokatas stengiasi taikiai išspręsti ginčą dar jam nepasiekus teismo, taip pat yra viena iš priežasčių, kodėl tokios bylos nepasiekia teismo.
- Tai kad nėra teismų praktikos šios kategorijos bylose ir galimos įrodinėjimo problemos, taip pat stabdo šios kategorijos bylą atsiradimą.

Analizuojant kitų valstybių (JAV, Vokietijos, Prancūzijos) teismų praktiką galima teigti, kad tokio pobūdžio bylą Lietuvoje anksčiau ar vėliau tikrai atsiras. Todėl civilinės atsakomybės taikymo advokatui pagrindų, taip pat galimų problemų, su kuriomis ateityje susidurs teismai, analizė turi ne tik teorinę, bet ir praktinę reikšmę.

Pagal Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau – CK) 6.245 straipsnio 1 dalį civilinė atsakomybė – tai turinė prievolė, kurios viena šalis turi teisę reikalauti atlyginti nuostolius (žalą) ar sumokėti netesybas (baudą, delspinigius), o kita šalis privalo atlyginti padarytus nuostolius (žalą) ar sumokėti netesybas (baudą, delspinigius) [2].

Advokatų civilinės atsakomybės atsiradimo pagrindus ir ypatumus lemia jų profesinės veiklos specifiškumas. Asmenų, užsiimančių profesine veikla, profesinės pareigos pagal jų atsiradimo pagrindus gali būti skirstomos į dvi rūšis: profesinės pareigos, numatytos įstatyme ar kitame akte (pvz., profesinės etikos kodekse), ir pareigos, numatytos sutartyje su klientu [12, p. 282]. Atsižvelgiant į tai, kokia pareiga pažeista, skiriamos dvi civilinės atsakomybės rūšys: deliktinė ir sutartinė.

Klientas, susidūręs su tam tikra teisine problema, visuomet turi apsispręsti, ar jis savo interesams teisme atstovaus pats, ar kreipsis pagalbos į advokatą. Klientas gali pasirinkti advokatą, kuris atstovaus jo interesams. Advokatūros įstatymo 48 straipsnio 1 dalis numato, kad klientas su advokatu, advokatais ar advokatų profesine bendrija dėl teisinių paslaugų susitaria pasirašydami sutartį [3]. Ši sutartis dažniausiai vadinama teisinės pagalbos, atstovavimo ar kita sutartimi. Tačiau pagal CK nuostatas ši sutartis laikytina pavedimo sutartimi.

CPK 57 straipsnio 3 dalyje nurodoma, kad advokato arba advokato padėjėjo teisės ir pareigos bei jų mastas patvirtinami rašytine su klientu sudaryta sutartimi [1]. Taigi šiai sutartčiai yra būtina rašytinė forma. Rašytinės sandorio formos nesilaikymo pasekmės nurodytos CK 1.93 straipsnyje, t. y. rašytinės formos nesilaikymas atima iš šalių teisę, kai kyla ginčas dėl sandorio sudarymo ar jo įvykdymo fakto, remtis liudytojų parodymais šiam faktui įrodyti [2].

Advokatas, imdamasis atitinkamos bylos, turi įvertinti savo sugebėjimą atstovauti šios kategorijos byloje, kad išvengtų vėlesnių nesusipratimų su klientu. Advokatūros įstatymo 40 straipsnyje numatyta advokato teisė dėl svarbių priežasčių atsisakyti sudaryti teisinių paslaugų sutartį, tačiau jis nedelsdamas apie tai turi informuoti klientą [3]. Taigi teisinių paslaugų teikimas konkrečiam klientui nėra advokato pareiga, todėl advokatas jausdamas, kad neturi atitinkamos kvalifikacijos, yra labai užimtas kitose bylose, išankstinį neigiamą kliento požiūrį į save, nesusitarus dėl advokatą tenkinančio honoraro dydžio, jausdamasis pavargęs fiziškai ir emociškai ar susiklosčius kitoms aplinkybėms, kad išvengtų vėlesnių konfliktinių situacijų su klientais, gali atsisakyti sudaryti teisinės pagalbos sutartį. Pasitaiko, kai advokatai, pradėję vykdyti pavedimą, vėliau dėl neaiškių priežasčių jo atsisako, o klientas ne tik kad neatgauna sumokėtų pinigų, bet yra priverstas tai pačiai bylai samdytis kitą advokatą.

Kadangi advokatą ir klientą dar prieš vykdant pareigas sieja atitinkami sutartiniai santykiai, tai ir civilinė atsakomybė bus sutartinė. Sutartinė civilinė atsakomybė turi būti taikoma pagal CK 6 knygos XXII skyriaus pirmojo ir antrojo skirsnių nuostatas. CK 6.246–249 straipsniai įtvirtina keturias civilinės atsakomybės sąlygas: neteisėti veiksmai, priežastinis ryšys, kaltė, žala (nuostoliai) [2]. Nesant bent vienos iš šių sąlygų, civilinė atsakomybė negalima.

Neteisėti veiksmai gali pasireikšti aktyviu elgesiu (pvz., nekvalifikuotas ieškinio dalyko ir pagrindo suformulavimas) arba neveikimu (pvz., apeliacinio skundo nepadavimas). Sutartinė atsakomybė atsiranda dėl netinkamo sutartinės prievolės įvykdymo arba jos neįvykdymo. Vertinant, ar tinkamai įvykdyta prievolė advokato profesinėje veikloje, būtina atsi-

žvelgti ir į sutartyje su klientu įtvirtintos prievolės specifiškumą. Civilinės teisės doktrinoje pagal skolininko pareigos vykdymo pobūdį prievolės skirstomos į prievolės pasiekti tam tikrą rezultatą, užtikrinti tam tikrą atidumo, rūpestingumo laipsnį ir prievolės ką nors garantuoti [13, p. 70]. Šio straipsnio pasirinktos temos aspektu yra svarbi prievolių užtikrinti tam tikrą atidumo, rūpestingumo laipsnį rūšis. Ši prievolių rūšis nėra susijusi su tam tikro apibrėžto rezultato siekimu. Vykdydamas savo pareigą skolininkas turi būti maksimaliai atidus, uolus, apdairus ir rūpestingas, tačiau iš jo, skirtingai nei prievolėje pasiekti rezultatą, nereikalaujama konkretaus iš anksto apibrėžto rezultato [13, p. 72]. Klientas, pavesdamas advokatui tinkamai atstovauti jo interesams teisme, negali iš jo reikalauti, kad šis būtinai laimėtų bylą, nors dažniausiai būtent to iš advokato ir tikimasi. Nesėkmės atveju klientas, įrodinėdamas sutartinės prievolės netinkamą įvykdymą ar neįvykdymą, turės nurodyti ne tai, kad advokatas pralaimėjo bylą ir todėl pažeidė sutartį, o tai, kad advokatas aplaidžiai, nerūpestingai atstovavo kliento interesams, nepateikė teismui reikalingų dokumentų, neakcentavo svarbių aplinkybių, galbūt suklaidino teismą, pateikdamas išgalvotus faktus, nepabrėžė svarbių aplinkybių, galbūt suklaidino teismą, pateikdamas išgalvotus faktus, nusižengė profesinės veiklos taisyklėms bei standartams, ir tai buvo ieškinio atmetimo priežastis. Taigi advokato pareiga yra veikti atidžiai ir rūpestingai. Aiškinantis, ar yra pažeista prievolė užtikrinti tam tikrą atidumo, rūpestingumo laipsnį, reikia atsižvelgti į prievolės prigimtį, sutartyje suformuluotas skolininko pareigas ir jų pobūdį, sutarties kainą ir kitas sąlygas, prievolės vykdymo aplinkybes, leidžiančias lyginti skolininko elgesį su menamo protingo asmens (*bonus pater familias*) elgesio standartu [13, p. 74]. Pabrėžtina, kad tinkamą sutartinės prievolės įvykdymą apibrėžia ne tik sutartis, bet ir tam tikrą profesinę veiklą reglamentuojančios normos ir taisyklės, jeigu skolininkas veikia kaip profesionalas. Todėl konstatuoti netinkamą prievolės įvykdymą galima ir kai prievolės vykdymas neatitiko skolininko profesinei veiklai nustatytų profesinės etikos ir elgesio standartų [10, p. 357]. Vadinasi, ar advokatas tinkamai įvykdė savo sutartinę prievolę, bus sprendžiama ne tik analizuojant atitinkamas sutartyje išvardytas pareigas, bet ir atitinkamas Advokatų profesinės etikos kodekso nuostatas. Taip pat jei advokatas nepažeidė sutartyje įtvirtintų pareigų, bet elgdamasis neprofesionaliai pažeidė atitinkamas Etikos kodekso nuostatas ir dėl to klientas patyrė žalą, advokatui taip pat gali būti taikoma sutartinė atsakomybė. Pagal civilinę teisę neteisėtumas apima ne tik teisinės pareigos pažeidimą, bet ir pačių šalių nustatytos pareigos bei bendro pobūdžio reikalavimų (moralinės pareigos) pažeidimą [12, p. 104].

Bendroji civilinės atsakomybės prielaida – civilinė atsakomybė atsiranda tik jeigu skolininko elgesys yra neteisėtas. Neteisėtumas civilinėje teisėje suprantamas labai plačiai – tai tiek sutarties, tiek konkrečios teisės normos, tiek bendrojo pobūdžio pareigos elgtis atsargiai pažeidimas. Tačiau kartais įstatymas gali nustatyti, kad žalą privalo atlyginti ne ją tiesiogiai padaręs, o kitas asmuo. Tokie atvejai vadinamai netiesiogine civiline atsakomybe, nes asmuo, padaręs žalą, ir atsakomybės subjektas nesutampa. Kadangi tokiais atvejais atsakingas asmuo privalo kontroliuoti žalą padariusį asmenį, atsakovo elgesio neteisėtumas pasireiškia netinkamu šios pareigos vykdymu [10, p. 337]. Netiesiogine civiline atsakomybe laikytina ir advokato atsakomybė už savo padėjėjų, darbuotojų veiksmus.

Analizuojant Advokatų profesinės etikos kodekso nuostatas, pažymėtina, kad ne visų jų pažeidimas turi vienodą įtaką advokato santykiams su klientais ir jo profesinės veiklos kokybei, taigi ne visos jos gali sukelti civilinę atsakomybę. Pavyzdžiui, tokie advokato veiksmai kaip advokatūros savivaldos institucijų nurodymų nevykdymas, nesąžininga konkurencija su kitais advokatais, netvarkinga advokato išvaizda darbo metu arba nemokėjimas advokatų veiklos privalomų įmokų yra kodekso nuostatų pažeidimas, tačiau neturi tiesioginės įtakos atidžiam ir rūpestingam kliento pavedimo vykdymui, todėl negali būti pagrindas civilinei atsakomybei atsirasti, tačiau tai yra rimtas pagrindas iškelti advokatui drausminę bylą ir paskirti drausminę nuobaudą. Taigi vertinant advokato kaip profesionalo netinkamą veiklą būtina atsižvelgti į tas Advokatų profesinės etikos kodekso nuostatas, kurios reglamentuoja

advokato santykius su klientu ir institucijomis, kuriose advokatas vykdo pavedimą, o ne į tas, kurios reglamentuoja jo santykius su kitais advokatais ir savivaldos institucijomis.

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad procesinę pareigą įrodyti neteisėtus veiksmus turi ieškovas, nes neteisėti veiksmai nėra preziumuojami [10, p. 336]. Taigi klientas, pateikęs ieškinį advokatui dėl nuostolių atlyginimo, turi įrodyti, kuo pasireiškė advokato neatidus ir nerūpestingas elgesys, dėl kurio atsirado žala.

Skirtingai nuo galiojusios subjektyviosios kaltės sampratos, CK įtvirtina objektyviąją kaltės sampratą. Tai reiškia, kad atsakymas į klausimą, ar žalos padaręs asmuo yra kaltas, turi būti pateikiamas ne vertinant jo psichikos, psichologinę būklę, o jo elgesį remiantis apdairaus, rūpestingo, atidaus žmogaus (*bonus pater familias*) elgesio standartu. Jeigu apdairus, rūpestingas, atidus žmogus tokioje pat situacijoje būtų pasielgęs kitaip ir žalos išvengęs, žalos padaręs asmuo yra kaltas [12, p. 218–248]. Pažymėtina, kad advokato ar advokato padėjėjo atidumas ir rūpestingumas yra lyginamas ne su eilinio žmogaus, o su tos srities specialisto, turinčio normalią kvalifikaciją, galimo elgesio tokioje pat situacijoje modeliu. Vertinant, ar asmuo kaltas, reikia turėti omenyje, kad atidumo, atsargumo, rūpestingumo, apdairumo standartai nėra vienodi. Todėl kaltės klausimą privalo spręsti atsižvelgiant į prievolės pobūdį, šalių tarpusavio santykius, žalos padarymo aplinkybes, teisės aktuose, profesinės etikos taisyklėse ir kitokuose šaltiniuose nustatytus elgesio standartus ir kita [10, p. 339].

Pažymėtina, kad Lietuvos civilinės teisės doktrina įtvirtina skolininko kaltės prezumpciją, kuri taikoma ir sutartinėje, ir deliktinėje civilinėje atsakomybėje. Taigi ieškovas neprivalo įrodyti advokato kaltės vykdant pavedimą, nes ji yra preziumuojama. Tačiau advokatas, gindamasis nuo jam pareikšto ieškinio, privalo įrodyti savo nekaltumą. Jei jis sugebės tai įrodyti, ši prezumpcija bus paneigta.

Žala yra asmens turto netekimas arba sužalojimas, turėtos išlaidos (tiesioginiai nuostoliai), taip pat negautos pajamos, kurias asmuo būtų gavęs, jeigu nebūtų buvę neteisėtų veiksmų.

Žala yra būtina civilinės atsakomybės sąlyga, kai civilinė atsakomybė pasireiškia nuostolių atlyginimu. Žala nėra preziumuojama, todėl ją ir jos dydį privalo įrodyti ieškovas [10, p. 342]. Advokatui yra taikomas bendrasis visiškos atsakomybės principas, t. y. jis turi atlyginti ne tik tiesioginius nuostolius, bet ir netiesioginius (negautas pajamas). CK numato, kad šalis savo susitarimu gali apriboti savo atsakomybę ar susitarti iš viso jos netaikyti. Bet ši galimybė advokato ir kliento santykiams, manyčiau, negali būti pritaikyta, nes CK 6.252 straipsnis numato, kad šalis savo susitarimu negali pakeisti imperatyviųjų teisės normų, nustatančių civilinę atsakomybę, jos formą ar dydį [2]. Advokatas Lietuvos Respublikos civilinio kodekso nustatyta tvarka visiškai atsako už savo, savo padėjėjų, sekretorių ir kitų darbuotojų kaltais veiksmais klientui padarytą žalą teikiant teisinę pagalbą. Advokatūros įstatymo 20 straipsnio 2 dalis numato, kad dėl advokato, advokato padėjėjų ir kitų advokato ar advokatų profesinės bendrijos darbuotojų neteisėtų veiksmų vykdant advokato veiklą padarytą žalą atlygina draudikas išmokėdamas draudimo sumos neviršijančią draudimo išmoką. Jeigu draudimo išmokos nepakanka visai žalai atlyginti, žalą padaręs advokatas atlygina faktinės žalos dydžio ir draudimo išmokos skirtumą [3]. Ši norma, manyčiau, yra imperatyvi, ir jos šalių susitarimu keisti negalima.

Advokatas įstatymų nustatytais atvejais klientui turėtų atlyginti ne tik turtinę, bet ir neturtinę žalą. Skirtingai nei turtinė, neturtinė žala atlyginama tik įstatymo nurodytais atvejais. Jeigu įstatymas specialiai jos atlyginimo nenustato, ji neatlyginama. Pavyzdžiui, Advokatūros įstatymo 39 straipsnyje numatyta advokato pareiga saugoti jam profesinės veiklos metu patikėtas žinias [3]. Advokatui pažeidus šią pareigą, klientas įgis teisę reikalauti atlyginti neturtinę žalą, nes tokiais veiksmais advokatas pažeidė jo teisę į privatų gyvenimą pagal CK 2.23 straipsnį.

Priežastinis ryšys taip pat yra būtina civilinės atsakomybės sąlyga. CK 6.247 straipsnyje nurodyta, kad atlyginami tik tie nuostoliai, kurie susiję su veiksmais (veikimu, nevei-

kimu), nulėmusiais skolininko civilinę atsakomybę taip, kad nuostoliai pagal savo ir civilinės atsakomybės pobūdį gali būti laikomi skolininko veiksmų (veikimo, neveikimo) rezultatu [2]. Toks priežastinio ryšio apibūdinimas leidžia teigti, kad CK yra įtvirtinta lankstaus priežastinio ryšio doktrina. Taigi norint konstatuoti priežastinį ryšį būtina įrodyti, kad advokato elgesys buvo pakankama nuostolių atsiradimo priežastis. Priežastinis ryšys nėra preziumuojamas, todėl jo buvimą turi įrodyti ieškovas.

Sutartinė civilinė atsakomybė gali pasireikšti tiek nuostolių atlyginimu, tiek netesybomis. Atkreiptinas dėmesys, kad tarp advokatų ir klientų sudaromose sutartyse nesusitariama dėl netesybų. Tačiau nei CK, nei Advokatūros įstatymas to daryti nedraudžia. Taigi šio pobūdžio sutartyse gali būti numatyti delspinigiai (pvz., už sutartyje numatyto termino parašyti ieškinį praleidimą) arba bauda (pvz., už neatvykimą be svarbių priežasčių į teismo posėdį). Sutartinę civilinę atsakomybę nuo deliktinės skiria ir kiti požymiai, pavyzdžiui, skirtingi ieškinių senaties terminai, skirtinga kaltės reikšmė, sutartinės atsakomybės atveju solidarioji atsakomybė galima tik įstatymo ar sutarties numatytais atvejais, skiriasi atsakomybė už trečiųjų asmenų veiksmus ir kita [10, p. 335]. Reikia pripažinti, kad šios atsakomybės rūšys turi daugiau panašumų nei skirtumų.

Advokatūros įstatyme numatyta, kad klientas ir advokatas gali išspręsti kilusį ginčą dėl teisinių paslaugų teikimo alternatyviu ginčų sprendimo būdu, t. y. kreipdamiesi ne į teismą, o į Lietuvos advokatūros advokatų tarybą ar jos sudarytą organą, kuris turi teisę priimti rekomendacinius sprendimus (tokio ginčų sprendimo būdo senajame Advokatūros įstatyme nebuvo) [3]. Tikėtina, kad šios naujosios nuostatos pakeis esamą padėtį ir klientai drąsiau kreipsis dėl savo teisių gynimo į alternatyvias teismui institucijas, juolab kad nereikės mokėti žyminio mokesčio.

Išvados

1. Advokatai ir advokatų padėjėjai yra priskiriami prie profesinę veiklą besiverčiančių asmenų, todėl jiems yra keliami didesni atidumo ir rūpestingumo reikalavimai nei kitiems visuomenės nariams, nes jų veikla yra susijusi su didesne rizika padaryti kitiems asmenims žalą.

2. Neneigiant Lietuvos advokatų kvalifikacijos, žala klientams neretai būna padaroma, bet dėl to klientai į teismą nesikreipia, todėl reikia ieškoti kitų priežasčių, kodėl tokios bylos nekeliamos. Autorės nuomone, svarbiausios priežastys, kodėl nekeliamos tokios bylos dėl klientui padarytos žalos atlyginimo, yra: gana didelės bylinėjimosi išlaidos, advokatų tarpusavio solidarumas, pasitenkinimas tuo, kad advokatui buvo skirta drausminė nuobauda, tačiau ginčo išsprendimas dar iki teismo, tai, kad nėra teismų praktikos, gana sudėtingas neteisėtų veiksmų, žalos (nuostolių) dydžio įrodinėjimas ir kt.

3. Vertinant, ar tinkamai įvykdyta prievolė advokato profesinėje veikloje, būtina atsižvelgti ir į sutartyje su klientu įtvirtintos prievolės specifiškumą. Ši prievolė civilinės teisės doktrinoje vadinama prievole užtikrinti tam tikrą atidumo, rūpestingumo laipsnį, todėl vykdant pareigą iš skolininko nereikalaujama konkretaus rezultato (pvz., laimėti bylą), bet reikalaujama veikti maksimaliai atidžiai ir rūpestingai.

4. Ar advokatas tinkamai įvykdė prievolę, turi būti sprendžiama ne tik analizuojant jo sutartines pareigas, bet ir Advokatų profesinės etikos kodekso nuostatas, reglamentuojančias advokato santykius su klientu arba teismu.

5. Nors tarp advokato ir kliento sudaromose sutartyse nėra susitarimo dėl netesybų, tačiau CK to nedraudžia daryti, todėl bauda ar delspinigiai minėtoje sutartyje gali būti numatomi.

LITERATŪRA

1. **Lietuvos Respublikos** civilinio proceso kodeksas, patvirtintas 2002 m. vasario 28 d. įstatymu Nr. IX-743 // Žinios. 2002. Nr. 36–1340.
2. **Lietuvos Respublikos** civilinis kodeksas // Žinios. 2000. Nr. 74–2262.
3. **Lietuvos Respublikos** advokatūros įstatymas // Žinios. 2004. Nr. 50–1632.
4. **Senasis** (nebegaliojantis) Lietuvos Respublikos advokatūros įstatymas // Žinios. 1998. Nr. 64–1840.
5. **Lietuvos Respublikos** advokatūros įstatymo įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas // Žinios. 2004. Nr. 50–1632.
6. **Lietuvos Respublikos** draudimo įstatymas // Žinios. 1996. Nr. 73–1742.
7. **Lietuvos** advokatūros statutas, priimtas 1999 m. gegužės 21 d. Lietuvos Respublikos advokatų konferencijoje, patvirtintas 1999 m. spalio 1 d. Lietuvos Respublikos teisingumo ministro.
8. **Europos Sąjungos** advokatų elgesio kodeksas, priimtas 1988 m. spalio 28 d. CCBE Plenarinėje sesijoje.
9. **Advokatų** profesinės etikos kodeksas, priimtas 1999 m. gegužės 21 d. Lietuvos Respublikos advokatų konferencijoje.
10. **Lietuvos Respublikos** civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė (I). – Vilnius: Justitia, 2003.
11. **Laužikas E., Mikelėnas V., Nekrošius V.** Civilinio proceso teisė. I tomas. – Vilnius: Justitia, 2003.
12. **Mikelėnas V.** Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai. – Vilnius: Justitia, 1995.
13. **Mikelėnas V.** Prievolių teisė. Pirmoji dalis. – Vilnius: Justitia, 2002.
14. **Sauliūnas D.** Advokatų konferencijoje susirūpinta advokatūros įvaizdžiu // Lietuvos advokatūra. 2003. Nr. 2 (8).

Some Theoretical Aspects of Representative's Responsibility in Civil Procedure

Doctoral Candidate Inga Žalėnienė

Law University of Lithuania

Keywords: *civil procedure, civil liability, representation, representative, advocate.*

SUMMARY

Representation in the civil procedure is specific activity, which demands corresponding qualification, attentiveness, thoughtfulness and oratorical skills. Representative helps not only for the parties to protect their rights and interests, but also for the court to give a just, impartial and well-grounded decision in the case.

According to the Lithuanian Code of Civil Procedure, the right to represent in the court on the commission belongs to advocates and only few exceptions exists. In this way the legislature confirmed that representation of the parties in the court is important for the society and the state activity and the persons who carry it out must guaranty for his client the high quality of the service. Mistakes, what can appear in the process of representation, must be compensated in the fair and reasonable way.

Person who earns his living by the professional activity has the higher risk to make harm to his clients interests. It is evident that professionals have to be more careful, responsible than the other members of society.

In spite of high qualification of Lithuanian lawyers, often damage for the clients is made. In author's opinion there are few reasons of it: high costs of litigation, solidaration of advocates,

peaceful resolving of an argument before the court, the problems of proving a fact of illegal activity and so on.

The duty of advocate in the theory of Civil law is named the duty to grant the certain level of responsibility and attention. To fulfill this duty is sufficient to act at most responsibly and be very attentive. To establish the proper implementation of the duty in advocate's professional activity it is important to take into consideration not only the terms of the contract, but also the regulations of the code of advocates professional ethics which regulates the relationship between advocate, client and the court.

Commonly the representational contracts there is no term about forfeit. The Civil Code does not prohibit doing it, so the term concerting fine in the contract between advocate and his client should be involved.

In this article the author analyzes the conditions of application of civil liability, accentuates the problems of obligatory insurance of civil responsibility, points out the reasons why the court practice lacks the cases of the compensation of damages and other aspects which are clause to the responsibility of advocates and assistant advocates.

